

“La gran novel·la sobre els moriscos encara està per fer”

Joaquim Borrell (València, 1956) és, oficialment, el president del Col·legi de Notaris de València. La seua veritable vocació, però, és d'escriptor. Com a novel·lista és autor d'“El cavall verd” (1983), la versió catalana de la qual ha estat publicada recentment per Edicions El Bullent; de ‘Sibil·la, la plebea que va regnar’ (Columna), premi Nèstor Luján 2001 de novel·la històrica, i d'“El bes de la nivaira’ (1990), premi Serra d'Or de novel·la juvenil 1991.

El cavall verd va ser la primera novel·la que va escriure, en castellà, el 1983. Com ha estat la iniciativa de traduir-la ara al català?

—Jo sempre he pensat que la novel·la no estava ben feta perquè el tema donava molt més de si. La vaig fer en una època en què jo no tenia experiència com a novel·lista. Hi ha hagut editorials que m'han demanat de manera reiterada de refer-la. Finalment, Edicions El Bullent em va insitir tant que em vaig decidir a reescriure-la en català. Li he llevat tota la *pallorfa* històrica redundant i l'he replantejada de manera que fóra més versemblant, més breu, perquè s'adiguera al format juvenil.

—La novel·la parteix d'una anècdota “real”. Un estiu de 1981, a Orà, l'autor es troba una dona que li cantusseja a la néta una vella cançó que conta la tragèdia dels moriscos de la Marina, al País Valencià. Independentment de la versemblança de l'anècdota, què en queda, d'aquells moriscos “valencians” al Marroc i a Algèria?

—L'anècdota és imaginària. No obstant això, a Algèria podem seguir el rastre dels moriscos. El pare del meu avi, a la fi del segle XIX, se'n va anar a treballar a Algèria i encara hi va trobar famílies identificades com a descendents de moriscos valencians i una mica segregades de la societat. A l'arxiu parroquial de Benissa, es conserva l'acta de bateig dels que s'hi van quedar i encara hi havia deu o onze xiquets fills de moriscos, als quals els van batejar després de l'ex-

pulsió definitiva del 1609. La memòria dels moriscos valencians a Algèria o al Marroc, però, ja s'ha perdut. Així com els jueus sefardites conserven encara la memòria dels seus orígens hispànics, els moriscos han perdut el rastre familiar, tot i que resta encara la memòria global. Això, al País Valencià, no passa, ja que, si grates una mica en els cognoms, no es fa difícil de trobar-hi un sòl dels orígens aràbics. Nosaltres som més conscients que no ells, de l'ascendència aràbiga de les nostres terres. Perquè la tenim “visible” en la toponímia i l'antroponímia, en la gastronomia, fins i tot en els costums...

—Al País Valencià, i també a les Illes, sembla que això ha suscitat fins i tot un subgènere literari. Hi ha nombroses novel·les que han tractat el tema: *Les veus de la vall*, de Rafael Escobar; *Alla Akbar*, de Miquel Ferrà; *El guardià de l'anell*, de Vicent Pascual...

—L'historiador i literat romàntic valencià Vicent Boix ja va escriure, al segle XIX, una novel·la històrica molt fantàsica amb el títol de *La rebel·lió dels moriscos*. Aquest tema sembla que és el *far west* dels valencians. Jo crec, però, que la gran novel·la sobre els moriscos encara està per fer. El tema donaria per fer un Tolstoi, un *Guerra i pau* a la morisca. Perquè té tots els elements del drama cultural, del drama social per fer una gran novel·la.

—Hi ha com una pruija de mala consciència entre nosaltres, un interès de fer-los justícia, als moriscos.

— Tenim la consciència que, efectivament, tenien raó, sí. Tot va començar amb l'afany d'homogeneïtzació social de la Inquisició castellana. Era el recel a aquell que era diferent. Hi havia la por a aquell que era d'una altra manera, tot i que eren molt semblants als cristians. La diferenciació era més social que no racial. Els moriscos rics que vivien als centres urbans eren gairebé indestructibles dels cristians.

— Aquesta memòria històrica es tradueix ara en una actitud d'acollida de la població magribina nouvinguda?

— Potser sí. Sembla que hi ha més afinitats. Quan un valencià viatja al nord d'Àfrica té la sensació d'estar a casa.

— L'expulsió va ser una iniciativa forana, castellana, vaja.

— Sí, sí. Ací la noblesa valenciana es va mostrar contrària, a l'expulsió. Van fer mans i mànigues per ajornar-la, sobretot perquè en l'economia valenciana el sector agrícola era fonamental i la definitiva expulsió morisca va produir una davallada demogràfica importantíssima i una crisi sense precedents, de les quals no ens vam recuperar fins que no van passar dècades. El marquès de Guadalest, per exemple, va estar processat per la Inquisició perquè tenia una mesquita musulmana a disposició dels súbdits al seu territori. Tampoc no hi havia a València una tradició d'intolerància com la que hi podia haver a Castella amb els musulmans i els jueus. Ací els jueus mai no van ser un problema.

— Com va ser realment la convivència entre cristians i musulmans?

— Jo crec que va ser una cosa semblant al que es dona ara al sud dels Estats Units. Hi havia moriscos molt ben col·locats. De manera que quan va arribar el moment de l'expulsió van fer ús del suborn per evitar-la.

— Això explica que durant la revolta de les germanies els moriscos feren costat a la burgesia.

— Les germanies van ser un intent de promoció de la burgesia contra la noblesa. Els moriscos no eren partidaris de les germanies perquè esta-

Joaquim Borrell és autor de les novel·les *El cavall verd* i *Sibil·la, la plebea que va regnar*.

ven molt influenciats pels amos, pels contractistes nobles. Els moriscos van intentar entrebancar el moviment agermanat perquè eren conservadors, tenien por i no volien cridar l'atenció de la Inquisició. És, si fa no fa, el que passa amb els immigrants: miren de no implicar-se políticament per les mateixes raons que no s'hi implicaven els seus ancestres valencians.

— Parlem ara d'*El bes de la nivaira*, la teua primera novel·la en català.

— A *El bes de la nivaira* vaig intentar d'emular la manera de parlar dels Pirineus lleidatans. Ara, però, n'he fet una altra, *Sibil·la, la plebea que va regnar*, amb la qual he obtingut el premi Nèstor Luján de novel·la històrica.

— La novel·la històrica és, de fet, la teua preferència "genèrica".

— No n'he fet cap, de novel·la, on el rerefons històric no siga rellevant. És la manera com més gaudesc escrivint.

— Entre notaris valencians, però, no és gaire freqüent trobar-hi escriptors, i encara menys que es prodiguen en la indagació històrica.

— El meu gust per l'escriptura ve d'antic. A mi m'agrada molt més fer novel·la que no pas fer de notari. El que passa és que s'ha de compaginar amb una altra cosa. Perquè és molt difícil viure de l'escriptura i més encara si escrius en català.

— En una ciutat com València, tan conflictiva lingüísticament parlant, hi ha clients que es preocupen per fer una acta notarial en català?

— N'hi ha ben pocs. En un percentatge de l'1 per mil. Tret d'alguna zona potser una mica més conscientada, com ara Alcoi, la resta està massa acostumada a fer els documents en castellà. La inèrcia històrica és determinant.

Juli Capilla